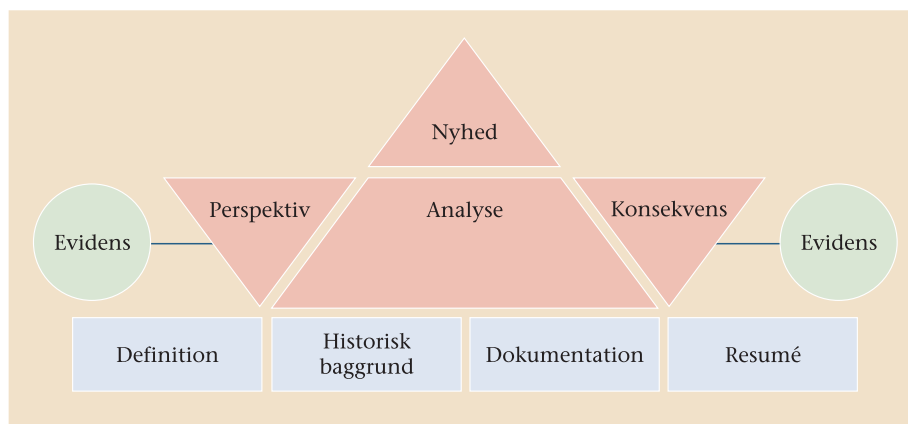

Læsernes nyhedsbuffet

– en knap så trekantet model

Af Lars Pynt Andersen

I dette kapitel vil vi forsøge at give et bud på en interaktiv, dvs. non-lineær, model for opbygningen af avisens nyhedsartikler om svært stof – f.eks. om politik, økonomi, miljø. Den kan ikke sammenlignes direkte med f.eks. “nyhedstrekanten”, og den kan og skal ikke erstatte den. Modellen beskriver ikke en egentlig “genre”; den handler ikke om én bestemt form, men skal derimod, med læsernes forståelse som mål, tjene til at gøre nyhedsformidlingens elementer bevidste for journalisten. Et tilbud om at se på nyhedsformidlingen lidt fra siden, og overveje hvad det er man skriver og hvilken funktion det skal have for læseren.

Man kunne kalde modellen en slags *læsernes nyhedstopografi* (eller “nyhedstopik”, som det ville hedde med en retorisk term): et forsøg på at bygge bro mellem journalistens produktionsvilkår og læserens informationsbehov. En huskeliste der er lige så simpel som den gamle *hv-remse*: hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan, hvorfor. Det er dog ikke sikkert at den altid er nem at følge, f.eks. stiller *analyse*-elementet store krav til journalistens viden og overblik.

Modellen har en vis lighed med de modeller som den hollandske tekstforsker Teun van Dijk har opstillet over nyhedsartiklers opbygning (van Dijk 1985, 1986). Forskellen er dog bl.a. at van Dijk søger at beskrive den faktiske praksis i nyhedsartikler, hvor en grundlæggende egenskab netop er lineariteten. Hans modeller afbilder meget ele-

gant hvordan de forskellige elementer i nyhedsartiklen typisk kommer i en vis rækkefølge. Vi prøver derimod at levere et redskab til en ændret praksis; og det ændrede er især at man ikke behøver skrive en nyhedsartikel lineært. Men fælles er den konstatering at nyhedsartiklen er opbygget af tilbagevendende standardelementer.

Læsernes nyhed

Modellen viser de elementer der skal til for at læserne kan få en god forståelse ud af nyhedslæsningen. En vigtig pointe er at *mangler nyhedsformidlingen elementer så hele modellen ikke er repræsenteret, bliver forståelsen ringere*. Man kunne sammenligne med Brugsens “madpyramide”, eller Maslows “behovspyramide”. Indholdet er rigtignok ikke det samme (selvom de nævnte pyramider også handler om behov), men for alle pyramiderne gælder at hvis ikke modtagerne har grundlaget i orden (midten og det nederste i modellen), så har de ringe eller ingen glæde af toppen. Og omvendt kan man sige at grundlaget alene kan blive lidt kedeligt i længden, mennesket lever jo ikke af brød alene...

Modellens anatomi

Hvis man forestillede sig modellen som en menneskekrop, kunne man kort beskrive den anatomi således:

Den centrale akse og ryggrad i nyhedshistorien udgøres af elementerne NYHED og ANALYSE; her er det der skal bæres frem mod læseren. Nyheden er som hovedet og ansigtet, det man som regel ser først, men centrum og historiens egentlige "solar plexus" skal i virkeligheden findes længere nede, i analysen, torsoen, hvor linjerne mødes og problemfelterne krydses.

Det der rækker ud mod læseren og giver læseren begreb om, og et forhold til, historiens kerne, er "armene": PERSPEKTIV og KONSEKVENNS. Til hver af disse er knyttet EVIDENS, "hænder" der så håndgribeligt som muligt netop skal gribe læseren og udgøre den grænseflade der kan appellere direkte til sanser og følelser. Med andre ord: gøre historien virkelig for læseren.

For at stå solidt skal historien også have et eller flere ben at stå på: modellens nederste elementer DEFINITION, HISTORISK BAGGRUND, RESUMÉ eller DOKUMENTATION. Uden dem kan nyheden få svært med at komme i øjenhøjde med læseren, den vil mangle jordforbindelse eller vælte til siden, så

læseren kun opfatter en strittende arm med konsekvens og måske gribende evidens – men ikke hvad dette er baseret på eller indskrives i.

Hvorfor ser den ud som den gør?

I modellens visuelle udformning har vi forsøgt at vise noget om elementernes art og relationer. Sagt helt banalt er nogle mere kantede end andre: Jo mere kantet, jo mere nyhedsrelateret og "hårdt" er stoffet. Hvorimod de runde evidens-elementer normalt regnes som mere "blødt" og "human-interest"-relateret. NYHED og ANALYSE hører visuelt sammen som en pyramidetop og -base, for netop at vise sammenhæng og for at vise at nyheden som element er som "toppen af et isbjerg" – og at analyse er fundament for læserens forståelse. Elementerne DEFINITION, HISTORISK BAGGRUND, RESUME og DOKUMENTATION har en rektangulær form for gennem visuel kontrast at signalere en svagere relation til nyheden. Den rektangulære form skal sammen med ligheden til "faktabokslayout" signalere stabilitet og "ikke-kontroversiel", da deres leksikale og baggrundsagtige karakter af viden adskiller dem fra de øvrige.

Læserne får nyhedsstof og baggrundsstof fra flere kilder, og derfor kan det være svært at vide præcis hvad de har behov for den dag artiklen trykkes. Men nyhedsdækning er i sin natur i høj grad et øjebliksfænomen, og om læserne i dag gider overveje ting de ikke forstod i går, er usikkert. Skal

syntesen af information i læserens hoveder ende med indsigt, må det derfor være en fordel at sammenhørende informationer om et emne tilbydes sammen, dvs. på samme tid, gerne på samme side og så klart forbundet og overskueligt som muligt. Dvs. gerne i et interaktivt layout, som en frokostbuffet, så læserne kan vælge det de har behov for, og lyst til.

Det er altså ikke optimalt når læserne – i forbindelse med et givet emne – den ene dag tilbydes en kort, stram NYHEDSartikel, den anden dag en lang EVIDENS, den femte lidt KONSEKVENNS og den syvende en ANALYSE. Man byder heller ikke sine børn at spise kød den ene uge og kartofler den anden. En avis bør se det som en opgave at levere en komplet og varieret nyheds-buffet.

Ligesom når madvaner skal lægges om, behøver det ikke koste alverden. Der kræves ikke meget mere plads eller tid, men energi og omhu må til – når først den psykologiske barriere ved omlægningen er overskredet.

Modellens elementer

Når vi bruger ordet *forståelsesramme* her i sammenhæng med nyhedspyramidens elementer, handler det om det helt overordnede spørgsmål som læseren kan stille: "Hvordan skal jeg bruge dette element til at forstå noget om emnet?" Det handler altså her bl.a. om *funktion* og *formål* for læseren. Men det kan også handle om den ramme journalisten skaber med den vinkling og kontekst han fremstiller stoffet i.

Modellen skal give et overblik over en nyhedshistories vigtigste elementer. Man kan som nævnt vælge at kombinere brugen af modellen med et layout der klart afgrænser elementerne og viser dem hver for sig (om det interaktive layout, se kapitel 9). Det har den fordel at læserne klart kan se relationerne imellem elementerne, og dermed vælge en hensigtsmæssig forståelsesramme for hvert af dem. Men man kan også vælge at placere elementerne helt traditionelt, som lineær prosa. Hvis man gør det, skal det passe på ikke at blande kortene for meget, fordi det går ud over forståelsen hvis teksten skifter hyppigt, umotiveret og på en utydelig måde mellem forskellige elementer (se kapitel 7 for en analyse af en traditionel temaside hvor dette er tilfældet).

Hvorfor ser modellen ud som den gør, og hvad indebærer den?

Modellen er opbygget af elementer der på en avisside kan repræsen-

teres af hhv. tekst-, grafik- eller billed-elementer (evt. i kombination). Hvert element er en del af et samlet forståelsesbillede, og for læseren modsvarer hvert element en forståelsesramme som læseren aktiverer og anvender (mere eller mindre bevidst) når stoffet skal forstås.

I det følgende vil vi forklare og begrunde modellens opbygning.

Nyhed

Tænk, skal der virkelig en nyhed med i en nyhedsartikel? Jo, det skal der, men hvad består den i, hvilken funktion har den, og hvordan forholder elementet sig til de øvrige?

Som navnet siger, er dette element selve nyheden, forstået som “det der er nyt”. I de tilfælde hvor nyheden er et præsidentattentat eller en kvinde der har bidt øret af en pitbull-terrier, er det som regel ingen sag at finde “det der er nyt”, i disse tilfælde: sensationen.

I dette kapitel er det ikke her selve nyhedsbegrebet der skal diskuteres, vi vil blot konstatere at elementet NYHED i en artikel om det mere komplicerede, tunge nyhedsstof kun sjældent giver sig selv. Her er “det der er nyt” i høj grad et spørgsmål om den måde man har valgt at “sælge” stoffet på, altså en mere eller mindre bevidst konstruktion af aktualitet fra journalistens og redaktionens side. Selvom tilstanden eller hændelsen har flere år på bagen, er den først “en nyhed” den dag en journalist falder over den; det kender vi fra dengang “Thule-sagen” blev opdaget mange år efter, eller fra historier om det mere almindelige tema *svigt i det offentlige system*. *Politiken* er storforbruger af dette tema og havde f.eks. den 28. juli 2000 en historie på forsiden, “Firmaer bag test af varer”, om at praksis i Forbrugerstyrelsen er at firmaer selv betaler for test af deres varer. En tilstand der ikke er “akut” eller “ny”, men som *kan* fremstilles som sensationel og ladet med potentiel konflikt – og derfor bliver en nyhed. NYHED er altså i højere grad defineret ved noget formelt journalisten kan “skabe” end ved noget substantielt ved selve begivenheden eller tilstanden.

Men hvorfor overhovedet gøre sig dette besvær med at skrive ud fra nyheder? Burde man ikke lade sag være sag og blot holde sig til den?

Her er vi så den vigtigste funktion af NYHEDs-elementet: at fange læserens interesse, at være indgangsportal for en artikel eller temaside. No-

get man ikke skal kimse ad, men på den anden side heller ikke overvurdere og slet ikke forcere. Der er jo mange måder at få læserens opmærksomhed på. De øvrige er: foto, illustration, grafik, infobokse, løfter om indsigt, indlevelse, facts i en fart. En skarpt vinklet rubrik med tilhørende NYHEDs-element er kun én af flere muligheder.

Problemet med en lidt for skarpt vinklet indgang til artiklen opstår længere nede, når den anlagte forståelsesramme ikke længere passer til det der fortælles. Læseren opdager at overskriften ikke dækker virkeligheden og bliver måske derfor irriteret (backlash-effekt: “-arrh, er det ikke andet?”). Det kan være en grund til at læseren skipper resten af artiklen – eller endnu værre: misforstår den, dvs. får en forkert eller forvirret forståelse ud af den.

I en artikel med titlen “Gennembrud for HIV-vaccine” (se kapitel 3) blev flere læsere skuffede over at der faktisk *ikke* var udsigt til en snarlig vaccine, og de havde derfor ikke blik for at der faktisk var sket en konkret videnskabelig udvikling. Allerede ved artiklens 2. afsnit sagde en læser: “Det er så spørgsmålet hvor meget der er rigtigt. Man har før skrevet at nu havde man vaccinen, og så havde man ikke alligevel.” Det viser at strategien med kategoriske, men dækningsløse overskrifter til at lokke læsere ind har en “ulven kommer”-effekt. Ingen undersøgelser tyder på at de er “hvad læserne vil ha”.

NYHEDs-elementet er typisk forholdsvist kort. Teksten vil især lægge vægt på besvarelse af de tre første *hv*-spørgsmål:

- Hvem?
- Hvad?
- Hvor?

I sjældnere tilfælde er det nye at man har opdaget en årsag eller forklaring på en tidligere hændelse, og i så fald kan “det nye” være svar på:

- Hvorfor?
- Hvordan?

F.eks. “Derfor kommer der flere indvandrere” (*Aktuelt* 18.11. 1999).

I visse tilfælde kan det næsten svare til at man springer NYHEDs-elementet over, evt. placerer det der kunne stå dér (men ikke er nyt), i et særskilt RESUMÉ-element – og går direkte ind i analysen.

“Nyheder” der forplumrer

Den grundlæggende antagelse i nyhedsmedier er at det gælder om at bringe *nyheder*. Denne tilsyneladende selvfølge resulterer gang på gang i at historier uberettiget præsenteres som om der er *sket noget nyt*. Og helst noget der lever op til “nyhedskriterierne”: “sensation, konflikt, identifikation og aktualitet” (jf. Meilby 1996, 55). Desværre giver historien ofte ingen dækning herfor. Mange læsere frustreres, forvirres eller fejlinformerer. Men man skal være vågen for at opdage det. Gang på gang har man foldet sin avis sammen (eller slukket for tv-avisen) – uden at forstå at den forstæelse af verden man fik, var noget mudder.

Den mest almindelige muddergenerator er den dækningsløse rubrik. F.eks. hvor et forslag eller en strøtanke, fremsat af en politiker, præsenteres som fuldbyrdet kendsgerning. Et eksempel: “Arbejdsmiljø i gabestokken” (*Politiken* d. 23.9.1999). Allerede i 1. afsnit hedder det imidlertid: “Arbejdsminister Ove Hygum (S) overvejer at åbne døren på vid gab ind til danske virksomheders dårlige samvittighed ved at offentliggøre, hvordan virksomhederne behandler medarbejderne” (vor fremhævelse). Her er slet ikke tale om noget faktum, end ikke om et forslag, kun om en “overvejelse”. I sidste afsnit siger Dansk Industris talsmand: “Det har vi vanskeligt ved at tro er undervejs.” Det var det heller ikke.

Men skaden er sket: Læser vi kun rubrikken, tror vi måske at gabestokmetoden er indført. Læser vi artiklen til ende (men det gør kun få), får vi to

modsatte budskaber: dels at den *er* det, dels at den *ikke* er det. Vi bliver enten fejlinformeret eller forvirret.

Politiken er slem til dette. Forsiden d. 24.3.00 forkyndte: “Radiokanal til TV2 og dagblade”. Sagen om “den fjerde radiokanal” var en kamp som bølgede frem og tilbage i flere år. Var den nu afgjort? Nej, dette var kun et kompromisforslag fra kulturministeren, som på ingen måde kunne regne med at blive vedtaget, og ikke blev det. Faktisk blev resultatet kort efter at kanalen skulle i udbud, og i marts 2001 blev den tildelt – Danmarks Radio. Så de der så forsiderubrikken den dag i marts 2000, blev fejlinformeret. Forvirret kunne de også være blevet, hvis de var nået til “Kultur og debat”-sektionen samme dag, s. 3, for hér lød rubrikken: “Radiokanal kan gå til udlandet”!

Problemet er traditionen for at rubrikker skal bringe én bestemt, “spidsvinklet” nyhed. Men hvis kilden – f.eks. en rapport, et foredrag af en nationalbankdirektør – giver et nuanceret og komplekst helhedsbillede, snarere end ét spidst udsagn, så går det galt.

Har dagspressen belæg for at avisabonnenter hellere vil betale for over-spidsvinklede rubrikker og historier som fejlinformerer eller forvirrer? Næppe.

Skaden er ikke kun at læsernes omverdensforståelse forplumres. I takt dermed synker også deres tiltro til de medier der skulle have hjulpet dem til at se klart. Vi bliver dummere og samtidig mere kyniske. Det er en farlig cocktail.

Analyse

Dette er elementet der hvor man for alvor forsøger at svare på de to ovennævnte *hv*-spørgsmål:

- Hvorfor?
- Hvordan?

Analysetyper

- Mogens Meilby (1996) opererer med fire typer af analyse:
- *Beskrivende* analyse, der søger at forklare det er faktisk sker, og afdække årsager.
- *Forudsigende* analyse, der tager sigte på at forudsige konsekvenser.
- *Dømmende* analyse, der udtrykker afsenderens positive eller negative mening om emnet.
- *Anvisende* analyse, der giver løsninger på problemer og argumenterer for dem.

Men de to spørgsmål kan ikke alene beskrive formålet med dette element: Det er i ANALYSEN trådene til alle de øvrige elementer knyttet, årsagssammenhænge

vises, og forklaringer tilbydes. Hvor positioner trækkes op uden skærende spidsvinklinger og forenklinger.

I denne sammenhæng er det først og fremmest den *beskrivende* analyse der betegner hvad ANALYSE-elementet er. Den forudsigende analyse vil hovedsageligt være et KONSEKVENS-element, men der er netop ikke vandtætte skodder, der må være tråde i ANALYSE-elementet der peger ud mod KONSEKVENS og PERSPEKTIV. Dømmende og anvisende analyse er ikke noget der hører hjemme i ANALYSE-elementet, men placeres i et PERSPEKTIV-element, klart adskilt også layoutmæssigt, med en tydelig afsender, f.eks. om nødvendigt "avisen-mener".

Struktur

I ANALYSE er tekstens opbygning styret af *emner (temaer)*, *relationer* og *problemer*. Med en retorikfaglig term: Teksten er struktureret *topisk* – ikke efter vigtighed, som i "nyhedstrekanten". Normalt heller ikke som fortælling eller efter kronologi, som det er hyppigt i "New Journalism".

I visse tilfælde kan det ikke desto mindre være en god idé helt eller delvist at bruge kronologi eller fortællende struktur. Men det skal gerne have en klar pointe i forhold til overblikket og forståelsen. Et eksempel

på et sådant tilfælde kan være når man vil vise hvordan selve forløbet af en sag har haft en betydning, idet begivenhedernes rækkefølge mere eller mindre *er* årsagen. Ikke blot gengive "krisens gang time for time" – men forklare hvordan begivenhederne hænger sammen.

Skal en ANALYSEs struktur fremstilles visuelt, vil den ligne et mind-map mere end en "spiseseddel" (som til gengæld passer bedre til NYHED).

Når nyhedsformidlingen fokuserer mere på analyse end på gengivelse af "sidste nyt", får det også betydning for den visuelle præsentation: Stof-fet kommer til at fremtræde mere interaktivt og todimensionalt, mere som mind-map end som spiseseddel. Med andre ord er en mere interaktiv præsentation sandsynligvis hensigtsmæssig for at følge et mere analyseorienteret indhold.

Når ANALYSE-elementet har fået en så central placering i modellen, er det bl.a. fordi det er det læserne i vore undersøgelser klarest efterlyser: ikke blot facts, ikke blot gengivelse af kilders holdninger i en citatmosaik, men et så objektivt og "neutralt" bud på et overblik som muligt (et tydeligt budskab fra læserne i både fokusgruppe-, protokol- og spørgeskema-undersøgelserne). En analyse vil komme læserne i møde og foreslå dem en forståelse af hele det billede NYHEDen indskriver sig i. De filosofiske komplikationer ved "objektivitet" vil vi springe flot hen over her, men blot indrømme at ANALYSE-elementet er svært at skrive og kræver en sagkyndig forståelse af emnet fra journalistens side. Det er tydeligt at de læsere der efterlyser analyse, ikke mener holdningspræget analyse med hurtige firkantede konklusioner, slet ikke hvis den lugter af kampagne eller kæpheste. Journalisten må gerne hælde til én konklusion eller fortolkning frem for en anden, det er ikke et brud på kravet om objektivitet – når han blot uddyber hvorfor, og hvad der har ledt ham til konklusionen. Kort sagt: Han skal argumentere, vise mellemregningerne og tildele modgående argumenter den plads og vægt de fortjener. Kan han ikke på skrivende tidspunkt se klare konklusioner, er det dét han skal fortælle sine læsere; det er ikke skråsikre konklusioner, men netop analyse som mange læsere savner.

Ofte garderer journalisten sig ved at lade en ekspert komme ind og tage ordet i de sidste ti linier, så er ryggen fri, kilden på plads og alle glade. Måske med undtagelse af læseren, der ikke kender eksperten så godt som journalisten og derfor har svært ved at vurdere "neutralitet" eller sand-

hedsværdi, men nu blot har endnu en person og synsvinkel at holde rede på. Eller lige så sandsynligt: Læseren er allerede sprunget ud af artiklen længe inden ekspertens kommer på banen.

Den rene parodi bliver det når journalister interviewer andre journalister som eksperter (især en tendens i tv-mediet). I stedet for denne “fordobling” bør journalisten turde påtage sig en rolle og ansvar som “analyserende journalist” – hverken mere eller mindre.

Genren “politisk analyse”

Man kunne indvende at den politiske journalistik i Danmark bestemt ikke savner analyse, al den stund at “politisk analyse” er et fast inventar i både morgen- og formiddagsaviser. Navne som Ralf Pittelkow, David Trads, Michael Seidelin, Jesper Termansen, Henrik Qvortrup kan nævnes blandt genrens udøvere i de senere år. Men det som kendetegner hovedparten af disse skribenters analyser, er at de handler om den politiske *proces*, om personer, polarisering og strategisk-taktisk spil – ikke så meget om de politiske *emner*. Man analyserer hvordan partier og politikere med alle deres handlinger og udspil har bagtanker om at styrke deres egen position og/eller svække modstandernes, især op til valg. Alle politiske resultater eller udfald bliver bedømt som sejre, nederlag eller ydmygelser for de involverede parter – ikke ud fra hvad de betyder, og hvad der måtte være godt eller skidt for landet. Ud over hvad der sker i den egentlige politiske proces, interesserer analytikerne sig også meget for hvad politikerne gør i forhold til medierne, og igen bedømmes alt ud fra den

skjulte hensigt om at gavne egen position og skade modparternes. F.eks. er det repræsentativt at da et flertal mod regeringen ved afslutningsdebatten d. 31.5.2001 vedtog at staten skal give flere penge til ombygning af private plejehjem, analyserede *Berlingske Tidende* (Jesper Termansen) det alene ud fra vinklen “Nyrup ydmyget”, idet det udtrykker at “regeringen er helt i lommen på sit lille støtteparti”. Men hvad vedtagelsen konkret består i, og hvilke argumenter der kan være for eller imod den – Enhedslisten vedtager den sammen med de borgerlige, mens både SF og regeringen er imod – analyseres ikke. De politiske analysers gennemgribende definition af politik som strategi, snarere end som lovgivning om samfundets spørgsmål, kan også fornemmes gennem disse tilfældigt udvalgte citater:

“Det er umiddelbart svært at se, hvordan Auken m.fl. forestiller sig, at deres offentlige kritik kan bidrage til et euro-ja. Derimod kan den styrke dem inden for Socialdemokratiet, hvis det

bliver et nej” (Pittelkow om debatten om eurodebatten, 26.7.2000).

“ ... netop forbedringer for de ældre ligger i klar forlængelse af den velfærdspakke, partiet skal sælge befolkningen som et afgørende salgsargument i den kommende valgkamp” (Michael Seidelin i *Politiken* 26.5.2000).

“Det var netop for at fremstå med maksimal ansvarlighed, Venstreleder Anders Fogh Rasmussen i weekenden tog afstand fra at love skattelettelse, før de reelt kan gennemføres” (Michael Seidelin og Christine Cordsen i *Politiken* 1.9.99).

Retfærdigvis bringer alle aviserne også – i mindre antal – politiske analyser, skrevet af de samme skribenter eller f.eks. af kapaciteter som Erling Bjøl, om de politiske emner som trods alt er genstanden for politikernes gøremål, f.eks. euroen,

ældreforsorgen eller skattepolitikken.

Og vore undersøgelser såvel som mange andre data fra ind- og udland taler for at det er indsigt om disse emner der efterlyses af et væsentligt segment af avislæsere. Derimod synes et flertal af politiske journalister enige om at analyser af det politiske magtspil (med eller uden berøring med politiske emner) er langt mere spændende. Med et citat fra Henrik Qvortrup, fra 2001 politisk chefredaktør på *BT*: “i det øjeblik man begynder at beskæftige sig med de strategiske overvejelser og de personlige stridigheder, får man fat i en langt større læserkreds, end hvis man kun beskæftiger sig med syrerregn og lovtjekster” (i Hansen 1997). Vi tror ikke at Qvortrup kan henvise til data, f.eks. i danske avisers generelle oplagsudvikling, som understøtter denne påstand.

Det er en af modellens vigtige pointer at hvis man ønsker en bedre forståelse hos læserne, må forklarende analyse opprioriteres og placeres centralt i nyhedsartiklerne. Analyse er ikke en genre der bør forvises til at stå alene som “kommentarer fra korrespondenten” eller henvises til søndagssektionernes lange baggrundsartikler (hvor den naturligvis også hører hjemme, og læses med stor fornøjelse af læserne – når de har tid).

En mere udstrakt brug af analyse har forbindelse til følgende praktiske problemer:

- tidspres gør det svært at nå en rimelig behandling af stoffet
- den stiller store krav til journalisters viden og overblik
- hvis arbejdsgiverne ønsker at journalister er generalister i stedet for specialister, kan det forringe journalistikkens kvalitet, især analysernes.

Alle tre problemer er forbundet med ressourcespørgsmål, og der er ikke noget “nemt” svar der kan løse dem en gang og for alle. Men alle udsagn

fra læserne i vore undersøgelser peger på at læserne prioriterer analyse højt, og at de prioriterer kvalitet mht. forklaring og formidling frem for kvantitet. De ser med andre ord hellere færre men bedre artikler (ikke nødvendigvis længere artikler), og hellere emneorienterede, formidlende artikler end artikler hvor det vigtigste er aktualitet.

Perspektiv

Læsere har behov for at vide hvordan de skal *forholde sig til det der sker omkring dem*, især når det sker langt fra dem. Nyheden skal sættes ind i et forståelsesperspektiv. Hvorfor er det vigtigt eller godt eller skidt at euro-valutaen falder, eller at folkeslag slås i Langbortistan? Journalisten må her stille sig selv spørgsmålet: "Hvordan gør jeg nyheden relevant for læseren?" Det er op til journalisten at stille spørgsmålet "hvad så?" inden læseren gør det, og det bliver til et "so what?"

Både PERSPEKTIV og KONSEKVENS-elementerne har som mål at hjælpe læseren til at forholde sig til nyheden, og dermed forstå den bedre. De er parallelle, men de fungerer ikke ens: KONSEKVENS er rettet direkte imod konsekvenserne for læseren, så tæt på og konkret som overhovedet muligt. PERSPEKTIV er bredere. Fokuserer man ensidigt på konsekvenser, er der mange nyheder der ikke giver mening og ikke er relevante for læserne: Uanset hvor mange børn der dør i Afrika, eller hvor mange øst-timoresere der massakreres, har det næppe nogen direkte og umiddelbare konsekvenser overhovedet for hverdagen i danske familier. Men moralsk og menneskeligt set vil de færreste mene at sådanne hændelser er ligegyldige. PERSPEKTIV-elementet skal tilbyde læseren en slags svar på spørgsmålet "Hvad så?", ofte moralsk i sine undertoner, men ikke for filosofisk og fjernt. Netop når svaret ikke kan forklares entydigt i et KONSEKVENS-element som f.eks. "endnu en ekstraregning fra skattevæsenet", er dette vigtigt.

“Hvad så?”-spørgsmålet vil ofte også lede til svar i form af løsningsforslag og fremtidsperspektiver. Men det skal ikke forstås som målet med PERSPEKTIV-elementet, og nævnes de her, skal de også kommenteres i ANALYSE-elementet, hvor de i højere grad hører hjemme.

En vigtig hjælp til at danne perspektiv er hvad andre mennesker mener – eksperter, politikere og måske naboen. Læsere får kendskab til nyheder fra mange forskellige medier og fra andre kilder løbende: tv, aviser, venner og familie (se Robinson & Levy 1986, Robinson o.a. 1986). Både udtalelser fra folk læserne respekterer, og fra dem de elsker at hade, kan være interessante. PERSPEKTIV-elementet er ikke begrænset til blot en vox-pop-deluxe, men en sammenligning med den dømmende analyse er ikke helt ved siden af. Det vil ofte være fremlæggelse af forskellige mere eller mindre evaluerende forståelsestilbud og synspunkter på nyhedsemnet. Ud fra disse kan læseren så selv sammensætte et personligt perspektiv, et holdningsmæssigt ståsted der gør det muligt for læseren at forholde sig til nyhedsemnet.

Konsekvens

Her peges på konsekvenser og effekter af NYHEDen. Det kan ske med realistiske fremskrivninger og beregninger i “menneskelige tal”, eller lignende (bemærk: princippet med at bruge tal i en forståelig størrelsesorden gælder naturligvis al nyhedsformidling og alle de øvrige elementer). Det er vigtigt ikke blot at operere med faste standardberegninger når man går i denne retning; der er en stor risiko for at en velstillet single vil synes at (endnu) en konsekvensberegning for en “enlig mor med to børn” er dybt uinteressant. *Jo tættere på læseren en konsekvens kan vises, jo mere relevant vil læseren føle stoffet.* Ingen læsergrupper er helt homogene, så flere parallelle tilbud om “konsekvensen for dig” i hver sin boks er en god løsning, og så kan man jo også skimme naboens boks hvis man vil.

Meget ofte vil man fokusere på *økonomiske* konsekvenser, men inden for mange emner er dette ikke det mest interessante for læseren; konsekvenserne kan jo også dreje sig om noget helt andet: politiske, menneskelige, miljømæssige etc. F.eks. er det vigtigt at huske at “sociale konsekvenser” ikke er synonymt med “økonomiske konsekvenser”.

Kører man artikler på en ensidig konsekvensvinkling uden samtidig at

“Konsekvensjournalistik” har været et slagord i journalistisk debat og praksis i en del år, undertiden med betoning af at det gælder om at erstatte ekspertens perspektiv med manden på gulvet’s. Men udfordringen for nyhedsjournalistikken om politik m.v. må være at levere *både* den generelle og den konkretiserede indsigt, og det er en opgave der bedst lader sig løse i en form hvor de to tilbydes slags indsigt overskueligt og parallelt. Peter Kramhøft taler om det “episodiske” over for det “tematiske” nyhedsformat, og han mener, tilsyneladende med adresse til ensidig brug af episodisk konsekvensjournalistik:

Hvis det episodiske nyhedsformat er dominerende, giver det modtagerne et fragmenteret og konkretiseret billede af den omkringliggende verden. Et billede som til forskel fra det tematiske kun i lille udstrækning inviterer til en generel og sammenhængende forståelse (2000, 74).

Problemstillingen gælder lige fuldt på

lokal-, national- og internationalt niveau. Ud fra lokaljournalistikens perspektiv skriver Peter From Jacobsen:

Konsekvensjournalistik er ikke (altid) “den-lille-mand-mod-systemet-historier” men en bred beskrivelse af – netop – konsekvenserne af bestemte beslutninger. Hvor såvel beslutningstageres, fagfolks og såkaldte konsekvens eksperter bliver hørt (2000).

Og Lars Kabel skriver, i et bidrag til bogen om udenrigsjournalistik *Verden på tilbud*, om *Jyllands-Postens* “Explorer”-holds artikler fra Afrika (Ytzen m.fl. 2000):

Explorer-artiklerne er udtryk for en klar tendens i tidens avisjournalistik. Det er oplevelsen, de almindelige mennesker og fortællingerne, der nu sættes i centrum. En redaktionel forestilling om at give læserne en totalforståelse af store og væsentlige hændelser eller af et helt afrikansk land synes i dag i stigende omfang at blive betragtet som illusorisk.

tilbyde de andre elementer, bliver det et næringsfattigt produkt for læseren, og der kan opstå en “konsekvenstræthed” hos både læsere og journalister. F.eks. hvis man i en artikel blot ønsker at pege på negative konsekvenser for en bestemt gruppe og kombinerer dette med følelesladet EVIDENS, så kommer man nemt til at ignorere hvorfor forslaget overhovedet blev stillet i første omgang, at der kan være gode grunde, måske endda grunde der (i det mindste for nogle) giver mening og kan retfærdiggøre også de negative konsekvenser. Får man kun serveret konsekvenserne, eller fokuseres der meget ensidigt på dem, kan de synes meningslø-

se, og det er misvisende formidling, uanset hvad man egentlig måtte mene om den sag de handler om. Nogle vil måske mene at der er givet spaltepads til emnet tidligere, men det er ikke nok. Det er ikke sundt at tro at man kan have gavn af sidste uges kostfibre i dag.

Evidens

Vi bruger udtrykket *EVIDENS* som et lån fra den klassiske retoriks *evidentia*. Det betegner virkemidler i en tekst der får det beskrevne til at fremstå som om vi havde det "lige for øjnene af os". EVIDENS kan f.eks. være:

- en case-story (gerne i fortællende form)
- enkeltsagen
- det sigende, repræsentative eksempel, "skoleeksempel"
- det fremhævende, markante eller ekstreme eksempel
- billedstof, f.eks. det beskrivende pressefoto

En case-story er det klassiske eksempel på en journalistisk EVIDENS-tekst, men alle former for elementer med konkrete, beskrivende detaljer er med til at give virkelighed og nærvær, og dermed evidens til en historie. Det egentlige EVIDENS-element er den konkrete forlængelse af KONSEKVENNS- og PERSPEKTIV-elementerne.

EVIDENS er det element der har som formål *at gøre emnet virkeligt for læseren*. Og det skal forstås meget konkret og sanseligt. Tv's store force som medie er netop at det er meget velegnet til at levere klar evidens, så emnet forekommer virkeligt og dermed mere relevant. Men tv's problem er så til gengæld at denne evne til at levere konkrete billeder nemt kommer til at skygge for de mere almene betydninger som giver en dybere forståelse af nyhedsemnet. Et problem som også kan gøre sig gældende i dagblade hvis EVIDENS-artiklen får lov til at leve sit eget liv, løsrevet fra stof der forklarer emnets videre perspektiver og problemer. Men den forklaring burde avismediet så til gengæld have bedre muligheder for. Og selvom meget tyder på at tv kan gøre en del af evidens-arbejdet for aviser ved at fange modtagernes opmærksomhed om et emne, så kan EVIDENS-opgaven ikke overlades helt til tv (jf. ovenfor om værdien af en alsidig nyhedsbuffet).

Problemet med en enkeltsag og det markante eksempel er altid i hvil-

ken grad man kan tillade sig at generalisere på baggrund af det. Især “frem med fakta”-læsere (se kapitel 5) kan blive stærkt irriterede hvis det ikke samtidigt forklares i hvilken grad, og på hvilken måde, EVIDENS-elementets indhold kan generaliseres. Hvis journalister ensidigt jager det markante eksempel i stedet for det signifikante, må da også siges at være forbundet med formidlings-*etiske* problemer. Hvis læseren skal kunne vurdere den anvendte evidens, må journalisten tydeligt vise *hvor* repræsentativt det udvalgte eksempel er. Det er uredeligt hvis det sensationelle, og spektakulære eksempel bliver valgt, uanset at det ikke er repræsentativt.

Et slående eksempel – men på hvad?

Et skoleeksempel på det slående eksempel er *Ekstra Bladets* artikler fra foråret 1997 om den somaliske flygtning på Lolland Ahmed Hassan Ali, hans to eks-koner og deres 11 børn, der modtog “631.734 bistands-kroner om året”. Avisens historier sagde formentlig intet usandt. Men det er uklart hvad eksemplet er eksempel *på*. At flygtninge får mere end danskere end i bistandshjælp? At alle flygtninge er på bistand? At alle flygtninge har 11 børn? ... De

tænkelige generaliseringer som dette provokerende eksempel lægger op til, er utallige og er helt overladt til læserne med deres eventuelle frie fantasi – som man også så i den heftige læserbrevsdebateksemplet medførte. Ved alene at fremlægge et slående eksempel uden at diskutere hvad det med rimelighed kan tages til indtægt for, fralægger avisen sig, uden at skrive noget usandt, et ansvar som den burde have løftet.

Det formidlings-*tekniske* problem med evidens er hvordan EVIDENS stoffet “tematiseres” – så læserne forstår hvad for et alment tema det skal bruges som eksempel *på*, altså hvad det egentlig skal vise, og hvordan det forholder sig til NYHEDS-emnet.

Der er imidlertid ingen tvivl om at EVIDENS-stof er populært hos læserne. Vi så det bl.a. i kapitel 3, hvor 13 ud af 17 læste en meget konkret beskrivelse af en hjemløs mands tilværelse, “Med livet i trækvognen”; mange angav at de havde læst den til ende, og 9 knyttede positive bemærkninger til den, mens 3 var irriteret af den – men dog læste den! Det er ofte EVIDENS der læses (eller ses) først, og dette stof fungerer efter

læsernes eget udsagn ofte som “appetitvækkeren” der giver interesse for at læse de lidt tungere elementer (nævnt ovenfor). Men en vigtig betingelse for at læserne faktisk vil gå videre med disse tekster, er at de har en reel og klar forbindelse til EVIDENS-stoffet. En forbindelse der er gjort umiddelbar og tydelig, bl.a. gennem layout- og rubrikvalg. I kapitel 3 finder vi også det læserudsagn at “andre elementer end lige de konkrete” skal bruges til at gøre stoffet nærværende, og end anden taler – i relation til dækningen af Kosovo-konflikten – om “upassende” fotos og evidens. I en af fokusgrupperne (kapitel 5) siger en deltager “For mig er det en form for manipulation”, og en anden: “ Det bliver meget populistisk ... den ene der er ramt rigtigt hårdt, og så generaliserer man ud fra det.” Men andre er positive, samtidig med at de betoner at: “Det skal ikke blive til at vi bare synes det er synd for tyrken der har mistet sin lejlighed og sin mor. Der er også 140.000 andre der har mistet deres hjem. Det skal være det rette blandingsforhold.”

Baggrundselementerne

De nederste elementer i modellen har til formål at tilbyde læseren mere grundlæggende baggrundsviden om NYHEDS-emnet, samt at give informationer som kan give læseren mulighed for at afprøve journalistens konklusioner. De er i højere grad valgfrie end de fire centrale der er nævnt ovenfor.

Det er vigtigt at læserne kan se en klar forbindelse mellem artiklens fokus som fremstillet i de centrale elementer og den information der tilbydes i baggrundselementerne. Det er en forbindelse der helst skal være meget tydelig, og gerne må ekspliciteres både verbalt i de øvrige elementer og visuelt gennem layoutet. (Mangelen på meningsfulde og synlige relationer mellem de forskellige elementer i f.eks. en temaside er ofte et problem der gør at der ikke opstår reel interaktivitet mellem læser og avisside, med det resultat at læseren må vælge stumper ud i blinde.)

Definition

Besvarelse af “hvad?” spørgsmålet i NYHEDS-elementet kræver ofte forklaringer og definitioner af f.eks.

- institutioner og organisationer
- metoder og handlinger
- objekter og begreber

DEFINITION af centrale begreber er grundlæggende i al formidling. Det er en klassisk journalistisk bommert at tabe læsere på gulvet fordi man ikke har været bevidst om at et centralt begreb er ukendt for dem. I vor protokolundersøgelse (kapitel 5) blev det f.eks. klart at en artikel med overskriften “FamilieCenter Falsters fremtid stadig uvis” (*Lolland-Falsters Folketidende*) havde ringe interesse hos læserne og blev dårligt forstået, bl.a. fordi meget få vidste hvad FamilieCentret var. Og det er ikke kun, som her, konkrete og lokale fænomener der er mindre kendt af læserne end journalister tror. En dansk undersøgelse fra Statens Information (Eriksen & Møller 1997) viste at et flertal af de udspurgte overhovedet ikke forstod en lang række “elementære” ord og begreber som optræder hver dag netop i nyhedsartikler.

Definitionen skal tage udgangspunkt i emnet for NYHEDs-elementet, og kun tage det med der er vigtigt for at forstå det. Overinformation eller diffus information er bare til gene for læseren, og opstår nemt hvis journalisten for ukritisk gengiver leksikonartikler eller andet standard-stof. På den anden side må man heller ikke smide stof væk der nuancerer problemet, for at “vinkle skarpere” eller forstærke nyhedsværdien.

F.eks. er det for skarpt vinklet og forvirrende hvis man i en artikel om “madsminke” vil definere et tilsætningsstof E-xxx med at det hedder “NN” og er kræftfremkaldende, men undlader at forklare at det har en konserverende evne, eller omvendt. Mange nyhedshistorier, bl.a. om EU-forhold, er forvirrende derved at de alene vinkler på hvad f.eks. Kommissionen nu vil gribe ind over for, til gene for Danmark, men uden at nævne hvad for et motiv – godt eller dårligt – der kan ligge bagved.

Overinformation kunne i dette tilfælde være at forklare stoffets molekylstruktur eller fremstillingsmetoder.

Historisk baggrund

Historisk baggrund er beslægtet med resuméet, men går længere tilbage og kan være lidt bredere (dog ikke bredere end at der stadig er en klar forbindelse til det centrale).

Eksempler på *definerende* faktabokse der kunne forekomme under overskriften: “Ny trussel mod drikkevandet” eller “Nye fund af MTBE i grundvand”.

Nuanceret og formidlende:

Hvad er MTBE?

MTBE er et stof der tilsættes benzinen for at hæve oktantallet. Fordelen er at det erstatter en række farlige stoffer i benzinen, f.eks. bly. Ulempen er at det kan sive ned i grundvandet og få det til at smage meget grimt. Det er ikke sundhedsskadeligt i små mængder.

Denne definition fokuserer på det læserne skal bruge for at forstå MTBE. Ikke på videnskabelig præcision. Definerer ved anvendelse, farlighed og “fordel/ulempe”-modstilling, der helst bør stilles op over for hinanden i to kolonner. (Afhensyn til sammenligningen er det undladt her så boksene grafisk er ens.)

Diffust informerende:

Hvad er MTBE?

Forkortelse for Methyl Tertiær Butyl Ether. Det er en slags æter der tilsættes benzinen for at hæve oktantallet. Oktan 98 indeholder ca. 11 % MTBE. Der er kun ca. 1% eller mindre i oktane 95.

Den mest neutrale og videnskabeligt præcise definition. Men også den der er mindst værd fordi den giver information de færreste læsere kan bruge eller selv sætte i en sammenhæng.

Ensidig:

Hvad er MTBE?

Et tilsætningsstof til benzin som truer med at ødelægge grundvandet drikkelighed, fordi det smager grimt. Selv meget små doser kan gøre det nødvendigt at filtrere vandet.

Formidlende men ensidig definition. Vil støtte en vinkel om at grundvandet er i fare (hvad det jo også reelt er), men efterlader læserne uden en forståelse af nuancerne og med en følelse af at verden er af at lave fordi fordele og “hvorfors gjorde vi dette i første omgang” ikke formidles.

Dette element kan være med til at give læseren en bedre forståelse af at f.eks. lovindgreb og politiske forslag ikke er helt tilfældige, men måske indskriver sig i en historisk sammenhæng med tidligere forslag og hændelser. Netop sådan var det f.eks. med den reform af loven om førtidspension som kom i efteråret 1999, og som – ifølge Jørn Henrik Petersen – reelt var uforståelig ud fra avisernes fremstilling hvis ikke læserne havde “et erindringsapparat af elefantiske dimensioner” (Petersen 2000, 41). I kapitel 3, hvor læsere kommenterede avisernes dækning af Kosovo-konflikten, var ønsket om mere *baggrund* det hyppigste af alle temaer, som blev berørt af

12 ud af 17. Det er altså et element som mange læsere sætter stor pris på fordi det kan give større oplevet udbytte, enten ved at læseren genkender tidligere hændelser og dermed får en oplevelse af kontinuitet, eller ved at tilsyneladende tilfældige og enkeltstående nyheder kommer til at fremstå i en sammenhæng. Dertil skal lægges at selvom nogle vil kende til denne baggrund i forvejen, kan de opleve en glæde ved at "vide mere" og blive bekræftet i det, ligesom når tv-seere til game-shows gætter med hjemme i stuerne. Læserne er i øvrigt meget store med holdninger i retning af "jeg ved det jo godt, men der skal også være noget for andre læsere end mig" (jf. protokolundersøgelsen og fokusgrupperne, hhv. kapitel 4 og 5). Man skal altså ikke være så bange for at kede læserne med baggrundsstof, især ikke hvis det layoutmæssigt er markeret så det er muligt at vælge til eller fra. Der er netop stor mulighed for at fremstille denne art stof i form af en indholdsrig informationsgrafik (herom i kapitel 13 og 14).

Indholdet af HISTORISK BAGGRUND kan være:

- redegørelse for tidligere hændelser, sammenhænge og årsager, enten i fortællende prosa eller punktform, men i hvert fald så forløbet fremstår kronologisk
- grafik der viser tidligere situationer, hændelser og evt. forløb, f.eks. som kort
- tidslinier med vigtige hændelser og forklarende tekst

Dokumentation

DOKUMENTATION kan f.eks. være:

- citater fra rapporter
- citater fra medier
- citater fra pressemeddelelser og lign.
- udtalelser fra relevante personer, citeret bredt så den fulde kontekst kan vurderes
- henvisninger med f.eks. internetadresser, data på bøger og artikler etc.
- statistisk materiale, helst som grafik (se kapitlerne om informationsgrafik)
- pressefotos (ofte reelt problematiske, men *kan* have dokumentarisk funktion)

Dette elements funktion er at dokumentere journalistens oplysninger og analyser.

Placeret som separat element i et interaktivt layout kan DOKUMENTATION give journalisten mulighed for at medtage mere kildemateriale i en mere uforarbejdet form, og dermed tilbyde læseren en bedre og bredere forståelse af f.eks. hvor store de omtalte problemer er, eller hvilken vægt de citerede udtalelser har. Når dette bringes som separat element, snarere end som del af én lineær tekst, kommer det ikke til at tynge artiklen. Derfor kan der medtages meget mere. Det er først og fremmest en service for den interesserede læser; men netop fordi denne service tillader læseren at gå på opdagelse og tilfredsstille sin nysgerrighed, kan den også *skabe* interesse for et emne. Det gælder nok især hvis nysgerrigheden kan tilfredsstilles uden at man behøver læse et helt dokumentationstillæg, men kan overskue indholdet i en mindre boks.

Mange nyheder er et resultat af udtalelser, officielle eller halvofficielle dokumenter, rapporter og lignende. Hvad er mere oplagt end at gengive citater, lange nok til en vis kontekst kan fornemmes – eller for den sags skyld teksterne i deres helhed? Men også mere personlige tekster som dagbøger, historiebøger og biografier kan af og til være kilder der kalder på et vægtigt DOKUMENTATIONs-element. Da Ritt Bjerregaards upublicerede dagbog i 1995 gik hen og blev en nyhed, trykte *Politiken* hele dagbogen så læserne kunne vurdere sagen selv. Det blev en salgssucces uden sidestykke. (Se boks.) Man kan fristes til at spørge om sagen virkelig var så vigtig at *Politiken* behøvede at trykke de mange sider og endda rende ind i et retsligt efterspil. Skønt mange købte avisen den dag, var der formentlig kun få der gad læse hele dagbogen; men fordi dokumentationen blev lagt frem, kunne de læsere der gad bladre bare lidt i tillægget, selv se at der var langt mellem snapsene og skandalerne. Læserne fik altså med lidt skimmen hen over siderne mulighed for selv at drage nogle konklusioner om “dagbogsskandalens” omfang og realitet. Noget der også er hensigtsmæssigt i langt mindre skala. Modsætningsvis er det den fremherskende praksis både i tv, radio og aviser at man blot meddeler at den og den og den har sagt sådan og sådan, næsten uden noget om hvor, hvordan, hvornår, hvorfor og i hvilken kontekst. Der kan være tale om tre linjer inde midt i en dagbog på 200 sider, eller om noget der er sagt alene fordi journalisten har ringet op og spurgt om det – men disse omstændigheder er ofte ubelyst. Også avislæserne, der ellers havde mulighed for at vide mere, er på denne måde ofre for den mekanisme der prioriterer “politiske nyheder” frem for indsigten i hvad der *egentlig* foregår.

At se for sig selv

Et ekstremt eksempel på DOKUMENTATION leverede *Politiken* da man den 26. oktober 1995 optrykte EU-kommissær Ritt Bjerregaards "dagbog", i alt 17 avissider. Chefredaktør Tøger Seidenfaden har senere gjort rede for forløbet omkring denne indsats. Historien sprang på *Jyllands-Postens* forside mandag den 23. oktober under overskriften: "Ritt B. angriber Chirac". Her stod: "Frankrigs præsident Jacques Chirac nedvurderes og kritiseres voldsomt af EU-kommissær Ritt Bjerregaard. I en ny bog afslører hun samtidig, at Jacques Chirac er "helt ligeglad" med EU-kommissionens formand Jacques Santer. Bogen er endnu ikke offentliggjort, men oplysningerne slipper ud midt i det politiske drama om de franske atomforsøg". Berettigelsen af at hele dagbogen blev tilgængelig for offentligheden – Ritt Bjerregaard valgte at trække den tilbage og lod det trykte oplag makulere – argumenterer Seidenfaden for ved at stille følgende spørgsmål til *JP's* version af historien (Seidenfaden 1997):

Får man for eksempel et klart indtryk af at Ritt Bjerregaards "angreb" på Chirac kun består i en (1) passage langt inde i en ikke offentliggjort bog? Eller får man ikke snarere indtryk af, at Ritt B. dels angriber Chirac, dels "samtidig" i en bog "afslører" at Chirac er "helt ligeglad" med EU-kommissionsformand Santer? Og får man nogen fornemmelse af, at Ritt Bjerregaards kritik af Chirac alene består i den selvsamme passage

fra bogen – og at oplysningerne om forholdet til Santer ligesom "kritikken" af Chirac alene vedrører og bygger på et (1) konkret møde, hvor Ritt Bjerregaard så Chirac og Santer sammen?

Med andre ord, mediernes lancering af Ritt Bjerregaards "angreb" og "afsløring" giver slet ikke læserne mulighed for at bedømme den konkrete handling Ritt Bjerregaard havde begået, og som i de følgende dage indbragte hende en byge af kritik fra politikere og medier (der ikke havde læst bogen).

Affæren førte til en straffesag, hvor Seidenfaden fik 20 dages betinget hæfte for brud på ophavsretten. Avisen fulgte sin dokumentationspraksis ved den 10. maj 1997 at aftrykke hele byrettens dom i sagen, et dokument på 8.191 ord.

Det er klart at det kun i helt specielle tilfælde vil være relevant at trykke "dokumentation" i et sådant omfang. Det naturlige vil i dag være at man lægger så store dokumenter frem på Internet, som *Politiken* allerede i dagbogs-sagen gjorde via sin online-udgave og databasen Polinfo. Men det tankevækkende er at publikums interesse for at *se for sig selv* var så enorm: Avisens løssalg steg til 170.000 i stedet for de sædvanlige 20.000. Seidenfaden nævner selv to fortillfælde af den art: fyldige uddrag af Rushdie's *De sataniske vers*, da den i 1989 havde nedkaldt en *fatwa* over sin forfatter, og konklusionen på dommer Hornslets enorme Tamil-rapport i 1993.

Der er mange begivenheder i nyhedsstrømmen hvor man kunne ønske at se hvad der egentlig var ordene – eller talene eller kendsgerningerne. Et eksempel fra nyere dansk debat er en tale af Tysklands udenrigsminister Joschka Fischer den 12. maj 2000. Heri talte han varmt om en “europæisk føderation”, og nyheden om at den grønne udenrigsminister nu genoplivede disse tan-

ker, fik en vigtig rolle i den danske debat forud for euro-afstemningen. Men hvad havde Fischer helt konkret sagt, og hvor og hvordan og hvorfor? Kun få danske avislæsere fik tilbuddet om at læse talen selv (i *Informations* kronik d. 18. maj). Det havde været let også for de store morgenaviser at trykke talen, eller i det mindste give et link til den originale tekst.

Til ethvert DOKUMENTATIONselement er det vigtigt at spørge: Dokumenterer indholdet virkelig noget i NYHEDen eller ANALYSEN? Her menes ikke at indholdet skal levere tvingende beviser for Sandheden. Det er *relationen* det handler om: Hvad er sammenhængen? Er den tydelig? Det gælder om at undgå tomme postulater om dokumentation: Ligegyldige faksimiler af krøllede, overstemplede dokumenter med ringe efter kaffekopper kan, trods en vis umiddelbar fascination, ikke give læseren nogen brugbar indsigt (især ikke hvis reproduktionen er ulæselig). Den hule “dokumentations”-effekt opdages hurtigt af læseren og kan falde negativt tilbage på historiens og avisens troværdighed.

Hvad læsere derimod har brug for, er, *sammen med nyheden*, at få adgang til den dokumentation der er central for nyheden, og ud over det: henvisninger, så det er muligt at gå videre med emnet selv. Når man giver sådanne henvisninger, er der rigtignok kun få der faktisk bruger dem, så de kan ikke erstatte DOKUMENTATIONs-elementets indhold generelt. Men de er en god service, og de fylder ikke meget. De er også et signal om åbenhed og respekt over for læseren, og kan i øvrigt tilføje en “dybde” til oplevelsen af artiklen – en oplevelse af at det man læser, er en del af en større helhed.

Resumé

RESUMÉ er den korte opsummering af sagens hovedpunkter. Resumeet skal gøre hovedteksten forståelig for de læsere der ikke har fulgt med i sagen, eller genopfriske den for dem som tænker “hvad var det nu det

handlede om". Det kan virke som et banalt svar på gåden om hvordan forståeligheden kan forbedres, men det er sandsynligvis et af de vigtigste og mest effektive svar.

For mange læsere er det tunge nyhedsstof en karrusel de aldrig når at stige på fordi den allerede er i fart. Derfor burde alle artikler der indskriver sig i et forløb (og det er vel næsten alle), tilbyde læseren en rimelig mulighed for at stige på. Man skal kunne "følge med i en sag, selvom man ikke læste gårsdagens avis", og vil gerne kunne "starte ved Adam og Eva" – sådan siger en læser i kapitel 3. Der er ydermere meget der tyder på at også læsere som allerede kender sagen, og derfor blot får gentaget hovedpointerne via resumeet, ikke desto mindre har glæde af gentagelsen. I en britisk undersøgelse nævnte mange normalt-hørende tv-seere at de så og påskønnede det ugentlige nyhedsresumé for hørehæmmede, fordi det var langsommere og gav mulighed for refleksion over ugens begivenheder (jf. Robinson o.a. 1986, 224).

Resumeet er sammen med "mere baggrund" det læserne oftest selv nævner som en forbedringsmulighed der kunne hjælpe dem til at forstå avisens tunge stof bedre.